

(המשך מעמוד 27)

לבינתם. היום, כאשר מונים את תלמידיו המפורסמים של בית-הספר ואת בוגריו המפורסמים של שבת צופי. משואות" שליד בית-הספר, תופס חיים באר מקום בראש הרשימה.

שם, בבית-הספר הזה, צמח הגרעין שהפך לראשי גושי-אמונים. קשה לי להאמין שאותם נערים ונערות שהיו כל-כך ליברלים בהשקפותיהם, כל-כך מתונים בתקופת נערותם שמלפני מלחמת ששת הימים, הפכו קנאים מטורפים כמעט.

אנחנו מדברים על בית-הספר. על שבת הצופים. אני מזכירה לחיים באר את תפילות השבת בצופים, כאשר אולם-ההתעמלות היה הופך לבית-כנסת. והוא שולף דף ובו תיאור כמעט מדויק של התפילות. הדף הזה הוא חלק מספר שהוא כותב כעת. רומן על הימים הרחוקים ההם של הילדות, רומן שיעסוק במהות בבסיס צמיחתו של גושי-אמונים.

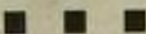
אנחנו מדברים על אנשים המוכרים לשנינו, ואני נזכרת כשהייתי חניכה בצופים, על אף המתנות נזרע בנו זרע אהבת ארץ ישראל השלמה. אני מספרת לחיים איך המדריך שלי, הרצי הלוי, שנהרג אחרי-כך במלחמת ששת הימים, היה לוקח אותנו לאבו טור ואחרי-כך לנג של נוטר דאם, כדי להשקיף על העיר העתיקה, ואיך היה מדבר על הכותל המערבי ועל יד אבשלום במין געגועים שקשה היה להבינם. אחרי הכל היה תינוק ממש שקמה המדינה.

אני נזכרת בטיולים לנתיב ה"ה ואיך היינו מנסים להשקיף משם על גוש עציון, וכמה פעמים שמענו את הסיפורים על הגוש ועל האלון שאחרי-כך הוקמה על שמו אלון שבות. ואני נזכרת, ששם בצופים, לא בבית"ר, למדתי את השיר שתי גדות לירדן. ואז אני מבינה היכן נזרע הזרע שמתוכו נבט גושי-אמונים. חיים באר רק מחזק את ההבנה שלי.

אני פרשתי כשהייתי בת 14, אחרי הרפתקה בת ארבע שנים, במקום שלא הייתי שייכת אליו, ואילו הוא המשיך עד שנתמכח אחרי מלחמת ששת הימים, ועד היום הוא בקשרים עם אנשים שהם חברים בגושי-אמונים. הוא מבין אותם טוב יותר

מרבנים אחרים. הוא מבין את המהות שלהם. את האידיאולוגיה שלהם, הוא מבין שהיא צומחת מתוך אמונה עמוקה בביאת המשיח ובמלכות בית דוד. והוא מתריע ואומר שזו הסכנה. האנשים האלה, הוא אומר, אינם נהנתנים או שונאי ערבים סתם, האנשים האלה באמת מאמינים במה שהם עושים". חיים באר מודאג. אחרי השיחה איתו גם לי קשה היה לעצום עין.

אך הוא אינו פוחד. במאמר שפירסם בשבוע שעבר, אמר: היום ייסגרו בפני לנצח כמה דלתות. חברים-לשעבר יתפכו שונאים ומי יודע אם יינחו לי לבוא בקהל השנים ויצרפו אותי למניין בית-הכנסת. אל דאגה, חיים באר, בקהלנו תמצא יותר ממניין שיצרף אותך אליו ואף יתפלל ביחד איתך בבית-הכנסת.

● חיים באר, איפה בעצם מתחיל הסיפור שלך?

הסיפור מורכב כמו כל דבר בעצם. אני נולד ברוסיה ב-1888. כשנולדתי היה אבי בן 55. הוא היה חסיד צ'רנוביל, אך כמשך השנים נעשה משכיל ומתפקר. הוא נשא שם אשה, וכבר היה אדם לא דתי. במלחמת רוסיה-יפן שירת בצבא הרוסי. בשנות ה-30 בא ארצה. קשה לי להגיד עלה ארצה, כי הוא לא היה ציוני. שני אחיו, שחיו בארץ, היו מלח הארץ. אחד היה בנהלל והאחר בכפר יהושע.

ברוסיה אבי היה איש אמיד, גדל בתרבות הרוסית שאחר כך שנא אותה, כי הקומוניסטים הוציאו להורג את אחיו לעיניו. אחרי המעשה הזה, וכשעלה ארצה הפסיק אבי לדבר רוסית. היתה לו האשה שלו, שהוא מאור אהב אותה, אך לא נולדו להם ילדים. כשהגיע לארץ חי מעבודות סרק. היה לו בית-מלון ללילה, האורחים היו זונגות רחוב, פושעים ואספסוף מיקרי. בין השאר הביא מרוסיה אצות שגידלו בנהרות מנצ'וריה. את האצות, היה חומר שעור לפרק אבני כליות והוא התפרנס ממכירת המים המצחיקים האלה, עד שמישרר-הבריאות המנדטורי שפך לו את המים, ואז מתה אשתו והוא נותר בעולם בודד ועצוב. אחרי-כך הכיר את אמי, שגם היא סחכה מאי חוריה פגע ופצע. היא היתה אשה אוברת-עצות, ששתי כנותיה מנישואיה הקודמים מתו, היתה

מרת-נפש וביקשה את נפשה למות, ממש רצתה לאבד את עצמה לדעת, למות. בשלב מסוים, מרוב יאוש, ביקשה להגר מארץ ואף השיגה אשרת הגירה לארצות-הברית, ואז שני השני לימזלים האלה, אבי ואמי, נפגשו והם נאחזו האחד בשני, לא מתוקף האהבה, אלא מתוקף הנואשות והרצון להישאר בחיים.

בשלב הזה של חייהם, למרות הרקע הדתי שממנו באו שניהם, הם לא היו דתיים. שניהם

„מה שקורה היום לנוער הפלסטיני קרה לפני מלחמת ששת הימים לנוער הדתי. דחקו אותו לפינה, לא נתנו לו להתבטא. היה ברור שיום אחד זה יחפרץ“

התפקדו בצורה מאוד קשה. אמי היתה בת הישוע הישן בירושלים, דור שביעי למישפחה מנטורי קרתא שגדלה בנתי אונגרין. היא סבלה מסכיבה עוינת. נטורי קרתא לא אהבו אותה. הם היו שופכים נפט על דלת ביתה ולא אחת מצאה צואה בפתח הדלת, וכל זה אחרי שנישואיה עלו על שריון ושתי כנותיה מתו. גם אבא וגם אמא התאכזבו מהדת. הם ברחו מהדת. לא היה להם כוח.

● ולמרות זאת, אתה גדלת כילד דתי.

מה שקרה כתוצאה מהעניין, זה שהם הקימו בית והרגם היחיד של בית שהכירו, היה בית דתי — שולחן שבת, הרלקת נרות, כשהיו לבד, הכל יכול היה ללכת קיבינימט, לא הדליקו נרות. כשאתה מקים בית, אתה עושה זאת על פי תמונה מסוימת. לפני 45 שנים אנשים לא היו מודעים לעצמם ולגורלם. הרגם היחיד שהכירו היה קרוב לבית, לפי החלומות שלהם: מקום שיש בו שולחן שבת זה בית, אבא לוקח ילד לבית-הכנסת בשבת זה בית, ביעור חמץ זה בית. אך את השבר בליבם, את ההתרוקנות הדתית לא מילאו. הרת היתה משהו חיזוני, לא תודעה. כך שבסך-הכל גדלתי בבית מאוד לא אופייני לבתים הדתיים. גדלתי לתוך מין ניסיון לחזור מה זה חיים, ולכן אני לא דומה לכל חבריי, אלה שלמדו בבית-ספר מעלה, אלו שהלכו לשבת משואות ואלה שהלכו לבני-עקיבא, אלה שהתפקדו ואלה שהם היום מראשי גושי-אמונים. לכן אני כל-כך יוצא דופן, כי אני לא קיבלתי חינוך טהור מבחינת דתית.

● אביך היה בן 55 כשנולדת, אדם קשה-היום. אמך גם היא היתה קשת-יום, איך תיפקדת בתוך בית כזה?

אמא היתה בת 42 כשנולדתי. אני הייתי ניסיון נושא אחרון להאחו בחיים. כמה שהם היו בסדר במובן שחרקו שיניים ולמרות הדאגה נתנו לי לצאת לטיול, הייתי מודע לזה שאם יקרה לי משהו, זה הסוף שלהם.

„העוינות האנטי-דתית, דתה אז כמעט לשינאה אנטישמית. אני זוכר שסבלתי מהשינאה הזו על בשרי“

● זוהי אחריות עצומה לילד קטן. מה זה עצומה, זה לגדול בתחושה שאתה כל חייך של אנשים. אתה נישמת אפם, אבל אני לא הכרתי דגם אחר.

● למדת ב"מעלה", היית בצופים, ראית ילדים אחרים מסביבך, ראית שיש חיים אחרים.

שכונת גאולה, שבה גדלתי, היתה שכונה מאוד מעניינת, מין תערובת של בעלי-בתים מהמעמד הבינוני הנמוך, ביחד עם שיכנה אינטלקטואלית של פרופסורים שגרו בכרם-אכרם ופועלים בעלי השקפה מעמדית, אנשי

מפא"י. כשקראתי את עמוס עוז בפעם הראשונה, ידעתי בדיוק מאיפה הוא יוצא. הוא גדל בכרם-אכרם.

כשאמי ואבי התחתנו, לא היה להם ממה לחיות. היא היתה כבר בת 40, ונראתה הרבה יותר מבוגרת מגילה. בכלל, נדמה לי שכנות ה-40 של אז נראו הרבה יותר מבוגרות מכנות ה-40 של היום. אמי פנתה לאחייאבי בנהלל, בכקשת עזרה שימליץ לפני תנובה שיתנו לאבי איזה שניים שלושה עמודי ביצים, שיוכל למכור ביצים ויהיה להם מה לאכול.

● אביך התפרנס מרובלות.

אל תגידי רובלו. אני לא יכול לשמוע את זה, כשמישהו אומר על אבא שלי רובלו, אני יכול להרוג. אבא התפרנס ממכירת ביצים. בקיצור, הרוד לא היה מוכן לדבר עם תנובה, הוא לא רצה להתלכלך בפרוטקציה, לאבא ואמא לא היה מה לאכול, או אמא הלכה בעצמה להנהלת תנובה ושם אמרו לה — את לא צריכה פרוטקציה, תחתמי על ערכות ותקבלי שלושה עמודי ביצים. וכך אבא עמד ברחוב, איש בן 65, משכיל מאוד, שירע את פושקין בעל פה ונשא בתפקידים חשובים ברוסיה — אדם שנתן גטי-כריתות לעברו, אדם ששפה לא היתה לו, כי רוסית סירב לדבר, עברית לא למד ויידיש לא אהב — עומד ברחוב עם אשה ששיערה נראה כמו כסרט האילם, לבושה כסמרטוטים עם בטן, עומדים ברחוב ומוכרים ביצים. זה היה נורא.

ואו העלתה אמא שלי רעיון גאוני. היתה לנו דירה שהדלת שלה פנתה לרחוב ואמא החליטה שהיא תפתח חנות מכולת. וכך גרנו שלוש שנים בחדר אחד והחרד הקדמי היה מכולת.

● גרת עם אמך ואביך בחדר אחד גם כשהיית נער?

עד ליום נישואי! כל מה שאני זוכר מהמכולת הוא שתמיד היה צריך לשחד את הפקחים של

„אי-אפשר יהיה לעצור את המחחרת עלייך מעצור ועונשו. אלה דברים המעוגנים בבסיס חרבותי עמוק, הקשור באמונה עמוקה, ולדעתי לא יהיה לזה סוף“

העירייה. כל הכסף, חוץ מהאוכל שאכלנו, הלך לשיחור פקדי העירייה ומישרר-הבריאות, שהיו באים למכולת ויוצאים עם סלים מלאי מזון והם היו כמו עלוקות. בשביל אבא שלי, הקמת המי דינה התבטאה בכך שבמקום לשחד את הפקחים המנדטורים, הוא התחיל לשחד פקחים עוברי מדינת ישראל.

● ומתוך העוני הזה איך הגעת לעילית של בית-הספר „מעלה“, שהיה בית ספרם של ילדי רחביה האמידים? אמא שלי טענה שחיים צריך להחליץ מהמצב הנואש שבו חיינו. אמא אמרה — זה לא יהיה הגורל של בני, אם ילמד באחד מבתי-הספר השכונתיים, גאולה או תחכמוני, הוא לא ייחלץ. בתי-הספר האלה ניצחו את הנחיתות שבה הוא חי.

● ואתה הרגשת שאתה חי בנחיה תות?

כן, אך זו לא היתה נחיתות נפשית. אמא שלי באה מאחת המישפחות האשכנזיות החשובות בירושלים. עם בני-מישפחה נמנו בעל הפיאת שולחן, ראש העדה האשכנזית ישעיהו ברדקי, עילית שהתנוונה מבחינת נכסים וכל מה שנשאר לה היה השם הטוב.

אז לאמא שלי נראה שזה לא פייר שלבן שלה יהיה גורל של בעל חנות מכולת. היא עשתה הכל שאני אצא מזה. ליד הבית שלי היתה הסיפריה של מרכוס. אבא של שימעון מרכוס, והוא סיפר את זה בעצמו לדן עומר. אמא היתה נתנת לו ביצים מעבר לנקודות ובתמורה יכולתי להחליץ כמה ספרים שרציתי, בסיפריה. החלפתי פעמיים ביום ובאמת קראתי ספרים מאוד מאוד חשובים בתקופה הזו.

אך אמא שלי לא הסתפקה בזה. היא רשמה אותי למעלה שהיה העילית של היהדות הדתית הציונית, שהיתה אז מאוד מתונה. זה היה מאמץ נוראי ללכת בוקר בוקר עם הילד מגאולה לרחוב הילל, אך היא הפעילה את כל הראש הלוגיסטי שלה. כשהתברר לה שיש במעלה עוד ילדים מגאולה, שכרה מוניות ואירגנה תורנויות וזה

חיים באר כילד בירושלים. אני הייתי כל עולמם של הוריי...